

नेत्र न० नयति नीवते वाऽनेन द्रव् । १। मन्वन्तदामनि २५५-
भेदे २८८मूले ४२५ ५८८यायाम् इनाड्याम् भेदे ।
७८८पि अमरः । द्वाप्रापयितरि ६८८नयनसाधने
१०८प्रवर्त्तके च लि० । ११८वस्तिशलाकायां राजनि० ।
१२८चतुर्गोलकावस्थिते वस्तिदेवताके तेजसे इन्द्रियभेदे
न० “विजित्य नेत्रप्रतिधाविनीं प्रभासु” कुमा० तत्र
अग्निमन्वन्तदामनि “आमप्रमाणं नेत्रं स्यात् प्रमथ्यत्तेन
पावकः” कर्मप्रदीपे कात्या० “मन्वानं मन्दरं कृत्वा
तथा नेत्रञ्च वासुकिम्” भा०शा० १८८० । चतुर्भि “नेत्रे
दूरमनस्यने पुलकिता तन्वी तमेवं तनुः” शा०द० ११८-
हयन्दपुत्रभेदे पु० “धर्मस्तु हेहयसुतो नेत्रः कुलिपिता
ततः” भाग० ६।२१।६६ । १४८दिव्यसंख्यायां न० “सुनिषड्-
यमनेत्राणि (२२६७) छ० सि० व्याजं पिण्डोक्तौ ।
वस्तिशलाकामानादि सुसुते उक्तं यथा “अथातो नेत्र-
वस्तिप्रमाणप्रविभागचिकित्सितं व्याख्यास्यामः” इत्यु-
पक्रमे सप्रपञ्चसूत्रा नेत्रप्रमाणादि उक्तं यथा
“पञ्चविंशतेऽङ्गुलं द्वादशाङ्गुलं मूलेऽङ्गुलीदरपरीचाहमये
अनिषिकोदरपरीणाहमये त्वङ्गुलसन्निविष्टकर्णिकं षट्-
प्रपलनाडीतुल्यप्रदेशं कोलास्त्रिमात्रं छिद्रं छिद्रकला-
यमात्रं छिद्रमित्येके । सर्वाणि मूले वस्तिनिबन्धनार्थं
द्विकर्णिकानि । व्याख्यापनद्वयप्रमाणं तु विहिता द्वादश-
प्रसृतयः । सप्ततेस्तूङ्गं नेत्रप्रमाणमेतदेव द्रव्यप्रमाणन्तु
द्विदशवर्षवत् । तत्र नेत्राणि सुवर्णरजतताम्रायोरीति-
द्वन्द्वद्वयमणितरुसारमयाणि तन्त्राणि दृढानि गोशु-
ष्कालतीन्यज्जुनि शुटिकासुखानि । वस्तयचाटुदानां
वदयो नातिवस्तुला दृढाः प्रमाणवन्तो गोमहिषवराहा-
जोरधायाम् । “नेत्रालाभे हिता नाङ्गुलं नलंबंशास्त्रि-
सम्भवा । वस्त्यलाभे हितं चर्म छत्रं वा तानलं
चनम्” । वस्तिशलाकारूपं च उत्तरवस्तिशब्दे १०८८०
पु० सुसुतोक्तं दृश्यम् । “चतुर्दशाङ्गुलं नेत्रमात्राङ्गु-
लमानतः” इत्यादिनोक्तं दृश्यम् । “कृत्वा सृष्ट्येण
नेत्रेण चक्रेतेन तर्पयेत्” सुसुतः ।

नेत्रकोष पु० इत० । नेत्रपटले

नेत्रच्छद् पु० नेत्रे ऋद्यते अनेन ऋद+णिच्-क सुष्ठः ।

नेत्रपिधायके चर्ममये नेत्रपटे (चक्रेरपाता) अमरः ।

नेत्रपर्यन्त पु० नेत्रयोः पर्यन्तः कोणसीमा । १। चपाङ्गे
राजनि० । २। नेत्रावधिके लि० ।

नेत्रपाक पु० नेत्ररोगभेदे तद्विषयं सुसुते उक्तं यथा

“कण्डूपदेहान्मुतः पकोदुम्बरसन्निभः । दाहसंहर्ष
ताम्रत्वशोफनिसोदगौरवैः । जुष्टो सङ्गः सवेदाश्च
सृण्वशीताम्बुपिच्छिलम् । संरम्भी पच्यते यच्च नेत्रपाकः
स शोफजः । शोफहीनानि लिङ्गानि नेत्रपाके त्वयो-
फजे । अन्तःसिराणां श्वसनः स्थितो दृष्टिं प्रतिक्षिपन् ।
हृतापिमन्त्रं जनयेत्तमसाध्यं विदुर्बुधाः” ।

नेत्रपिण्ड पुंस्त्री नेत्रं पिण्ड इव यद्य । विडाले चारा०
स्त्रियां जातितात् डीप् । इत० । नेत्रगोलके न० ।

नेत्रपुष्कर न० नेत्रस्य पुष्करं जलं यस्याः ५८० । बृहजटायां
राजनि० । तत्सेवने हि नेत्रात् जलं क्षवतीति तस्यास्त-
थात्वम् ।

नेत्रप्रबन्ध पु० नेत्रे प्रवर्धते अनेन प्र+वन्-करणे ल्युट् ।
नेत्रपटे “कर्णकोतः सुकुमारकं च नेत्रप्रबन्धमयम्”,
ह०सं० ५८८० ।

नेत्रबन्ध पु० इत० । शुभतोऽवस्थितेनागम्य करतलाभ्यां
नेत्रयोः पिधानरूपे बालानां क्रीडाभेदे “अदृश्यनेत्र-
बन्धाद्यैः कचिन्मृगच्छनेहया” भा० १०।१८।८ रामकृष्ण-
योर्वीरक्रीडावर्णने ।

नेत्रमल न० इत० । चतुर्भवे दूषिकायाम् (पिण्डे) अमरः ।

नेत्रमीला(ना) स्त्री नेत्रयोः मीला सङ्घर्षं यस्याः ५८०
शुभो वा लस्य नः, ज्ञानपाठा बाधुः । अवतिक्तायां
राजनि० । तत्सेवने हि नेत्रयोर्मीलनं जायते इति
तस्यास्तथात्वम् ।

नेत्रमुष् लि० नेत्रं तत्प्रसारं सृष्ट्याति स्रष्ट-किप् । दृष्टे-
रूपघातके दृष्टिप्रचारनाशके “बहुन्ति ये नेत्रमुष्ं दिव्यं
माधामयं रथम्” भा०व० ४२८० ।

नेत्रयोनि पु० नेत्राणि योनय इवास् । १८८२ शब्दमात्रा ।
नेत्रमन्त्रिनेत्रं योनिरुत्पत्तिस्थानं यस्य । २८८२ च

नेत्ररञ्जन न० नेत्रे रञ्ज्यते अनेन रञ्ज-करणे ल्युट् ।
कण्डले “एष वा कथितो धूपः शृणुतं नेत्ररञ्जनम्”
कालिकापु० ६१८० ।

नेत्ररज् स्त्री इत० । नेत्ररोगे

नेत्ररोग पु० इत० । नयनस्य रोगभेदे तद्विदानादि माधव
करेणोक्तं यथा “उष्णाभितप्रस्य जलप्रवेशाद्दूरेणवात्
क्षत्रविपर्ययाच्च । खेदाद्भ्रजोधूमनिषेवणाच्च ऋद्विधाता-
हमनातियोगात् । श्वात्तयाघ्राक्षिणि सेविताच्च विषमूल-
वातक्रमनियहाच्च । प्रसक्तसंरोदनयोः कोपापिच्छरो-
ऽभिघातादतिमदपानात् । तथा कृत्तनाञ्च विपर्यये